

ΘΕΑΤΡΟ

Ο «Δον Κιχώτης» στα χρόνια του Στάλιν

Ο Γιάννης Λεοντάρης, ανέβασε στο ΚΘΒΕ άπαιχτο έργο του Μπουλγκάκοφ, «Δον Κιχώτης»

21.12.2014, 10:00 | Ετικέτες: θέατρο, ηθοποιοί, σκηνοθέτες, συγγραφείς, Ελλάδα

Συντάκτης: Έφη Μαρίνου

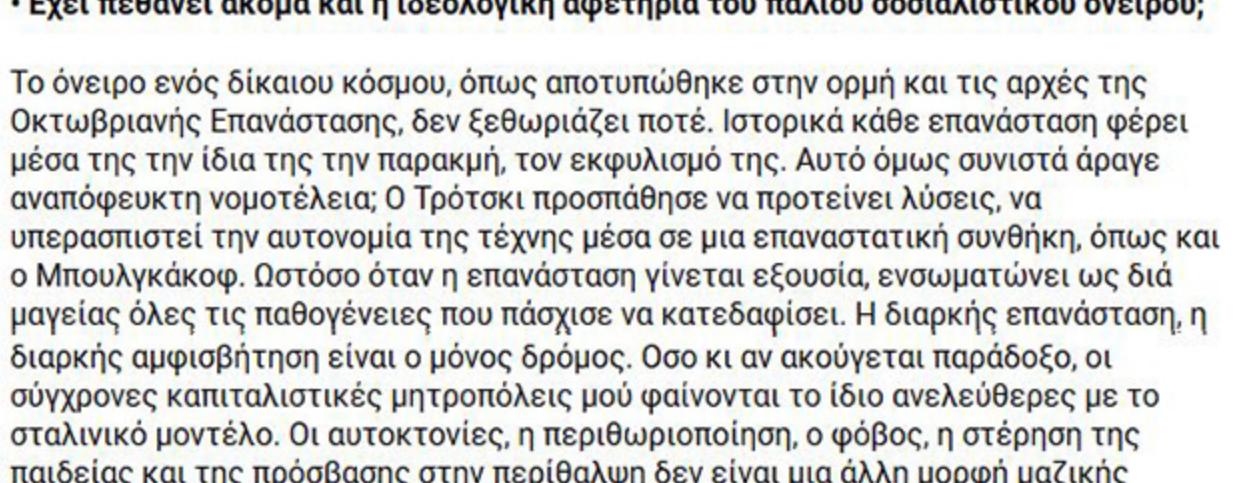
Ο «Δον Κιχώτης» του Μιχαήλ Μπουλγκάκοφ παρουσιάζεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα και στην Ευρώπη από το ΚΘΒΕ στην ΕΜΣ σε σκηνοθεσία Γιάννη Λεοντάρη. Ενα πολύ σημαντικό κείμενο, «ξεχασμένο» για χρόνια, αφού δεν έχει μεταφραστεί και δεν έχει παρασταθεί ποτέ έξω από τη Ρωσία.

Ο Μπουλγκάκοφ επιλέγει ως όχημα τον Δον Κιχώτη για να γράψει τη δική του αλληγορία για τον ολοκληρωτισμό. Στα 1938 βρίσκεται σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Το αίτημά του προς τον ίδιο τον Στάλιν να του επιτραπεί να ταξιδέψει αιωρείται αναπάντητο, το έργο του έχει απαξιωθεί από τους κριτικούς, η υγεία του είναι κλονισμένη. Μέσω του «Δον Κιχώτη» ο Μπουλγκάκοφ μιλά για την αιχμαλωσία του. Γράφει εν θερμώ, καθόλου ψύχραιμα.

«Γί' αυτό είναι γεμάτο μυστικά, σιωπές» λέει ο Γιάννης Λεοντάρης. «Ο συγγραφέας μιλά σιωπώντας. Στην αρχή της παράστασης επί σκηνής βρίσκεται ο ίδιος ο Μπουλγκάκοφ. Η ωμή βία τον μεταμορφώνει σε εξεγερμένο Δον Κιχώτη. Στο τέλος ο θάνατος του Δον Κιχώτη ταυτίζεται με τον θάνατο του συγγραφέα».

• Ο Στάλιν, έστω και κρυπτικά, είναι παρών στο έργο.

Η πρώτη ανάγνωση προξενεί αμηχανία. Αν γνωρίζεις το προγενέστερο έργο του Μπουλγκάκοφ «Ο Μετρ και η Μαργαρίτα», υποψιάζεσαι ότι κάτι αποσιωπείται. Με δεδομένες τις ιστορικές συνθήκες που γράφτηκε, συνειδητοποιείς πως πρόκειται κυριολεκτικά για ένα κρυπτογράφημα, ένα κωδικοποιημένο μήνυμα από τη «φυλακή». Εδώ το μυστικό θεριεύει, καθιστά την απόπειρα παράστασής του εμπειρία κινδύνου. Ξεγελώντας μας με τη χρήση κωδίκων της κωμωδίας, ο αιχμάλωτος συγγραφέας μιλά προφητικά για τον επερχόμενο θάνατό του - ο Μπουλγκάκοφ πεθαίνει περίπου ένα χρόνο μετά τη συγγραφή του «Δον Κιχώτη». Ουσιαστικά πρόκειται για δολοφονία. Συγγραφέας και ήρωας πεθαίνουν χτυπημένοι από τους ορθώς σκεπτόμενους.

Πώρος Καύκας και Παναγιώτης Παπαϊωάννου

• Πόσο εμπλέκονται στο έργο τα περίφημα Γράμματα στον Στάλιν;

Το αίσθημα ήττας έχει κυριαρχήσει στην ψυχή του Μπουλγκάκοφ. Ήττα που δεν ισοδυναμεί με συνθηκολόγηση ή συμβιβασμό με την εξουσία. Χαράζει τη ρωγμή απ' όπου αναβλύζει η τέχνη του συγγραφέα. Η γραφή του αντιστέκεται μέσα από την ίδια της την οδύνη. Ο ορθολογισμός της ισχύος συντρίβει τον καλλιτέχνη, όχι την έκφρασή του. Μιλά στον Στάλιν μέσα από τα λόγια του Δον Κιχώτη: «Το βλέμμα σας είναι κρύο και σκληρό, και ξαφνικά μου φάνηκε πως η Δουλτσινέα όντως δεν υπάρχει σ' αυτό τον κόσμο! Άλλα παρ' όλα αυτά δεν θα πω αυτά τα λόγια που θέλετε να μου βάλετε στο στόμα. Ομορφότερη απ' αυτήν δεν υπάρχει!». Υπό αυτό το πρίσμα έχουν ενταχθεί στην παράσταση αυθεντικά αποσπάσματα της αλληλογραφίας από το αρχείο του Στάλιν.

• Για τον Δον Κιχώτη ολοκληρωτισμός είναι όλοι, εκτός από τον Σάντσο Πάντσα.

Ο Δον Κιχώτης του Μπουλγκάκοφ δεν έχει γνωρίσει τον έρωτα. Ο Σάντσο λοιπόν είναι το μοναδικό βλέμμα μέσα στο οποίο καθρεφτίζεται. Είναι αυτός που μεταμορφώνει τις σκιές που τον βασανίζουν σε κάτι άλλο στην τελευταία σκηνή της παράστασης, αξιοποιώντας την εικαστική εγκατάσταση της γλύπτριας Σιμόνης Συμεωνίδου, το βασικό σκηνογραφικό στοιχείο. Ο Σάντσο αντιπροσωπεύει το «εμείς», που έχει ανάγκη ο Δον Κιχώτης ώστε να συντηρεί μέσα του την ψευδαίσθηση μιας συλλογικότητας. Κι αυτό με συγκινεί βαθιά.

• Εχει πεθάνει ακόμα και η ιδεολογική αφετηρία του παλιού σοσιαλιστικού ονείρου;

Το όνειρο ενός δίκαιου κόσμου, όπως αποτυπώθηκε στην ορμή και τις αρχές της Οκτωβριανής Επανάστασης, δεν ξεθωριάζει ποτέ. Ιστορικά κάθε επανάσταση φέρει μέσα της την ίδια της την παρακμή, τον εκφυλισμό της. Αυτό όμως συνιστά άραγε αναπόφευκτη νομοτέλεια; Ο Τρότσκι προσπάθησε να προτείνει λύσεις, να υπερασπιστεί την αυτονομία της τέχνης μέσα σε μια επαναστατική συνθήκη, όπως και ο Μπουλγκάκοφ. Ωστόσο όταν η επανάσταση γίνεται εξουσία, ενσωματώνει ως διά μαγείας όλες τις παθογένειες που πάσχισε να κατεδαφίσει. Η διαρκής επανάσταση, η διαρκής αμφισβήτηση είναι ο μόνος δρόμος. Όσο κι αν ακούγεται παράδοξο, οι σύγχρονες καπιταλιστικές μητροπόλεις μού φαίνονται το ίδιο ανελεύθερες με το σταλινικό μοντέλο. Οι αυτοκτονίες, η περιθωριοποίηση, ο φόβος, η στέρηση της παιδείας και της πρόσβασης στην περίθαλψη δεν είναι μια άλλη μορφή μαζικής εξόντωσης.

• Θεωρείτε την απεργία πείνας του Ρωμανού αντίσταση σ' έναν νέο ολοκληρωτισμό;

Το κύμα αλληλεγγύης έπνιξε τον κυνισμό της εξουσίας. Ο Ρωμανός είχε πολλά πράγματα να προσφέρει σ' αυτούς που τον αγαπούν με τη ζωή του κι όχι με τον θάνατό του. Αν πέθαινε, δεν θα είχαμε πια θέση στη χώρα. Θα ήμασταν όλοι ανεπιύμητοι. Η ποινικοποίηση του ονείρου έγινε καθημερινότητα, η ουτοπία υποβαθμίστηκε σε ψευδαίσθηση. Αλλά η ψευδαίσθηση είναι δικαίωμα, θρέψει τα όνειρά μας. Ο Στρίντμπεργκ γράφει στη «Σονάτα των φαντασμάτων»: «Αν στέρησεις από έναν άνθρωπο τις ψευδαίσθησις του είναι σαν να τον σκοτώνεις». Φράση που συμπυκνώνει το νόημα του Δον Κιχώτη. Στον 21ο αιώνα οι «ορθώς σκεπτόμενοι» του Στρίντμπεργκ δεν είναι πλέον οι κομισάριοι της KGB που στέρεψαν από τον Μπουλγκάκοφ το οξυόν. Φορούν κοστούμια τραπεζιτών, γραφειοκρατών της πολιτικής, κυνικών. Η στέρηση του ονείρου μετριέται σήμερα στις στατιστικές της φτώχειας.

Info:

Μετάφραση: Ταμίλα Κουλίεβα. **Δραματουργική επεξεργασία:** Αμαλία Κοντογιάννη. **Σκηνικά-κοστούμια:** Αλεξάνδρα Μπουσουλέγκα - Ράνια Υφαντίδου. **Σκηνικό:** Σιμόνη Συμεωνίδου. **Φωτισμοί:** Αλέκος Αναστασίου. **Ζωντανή μουσική- πρωτότυπη σύνθεση:** Κώστας Βόμβολος. **Παίζουν:** Αιμιλία Βάλβη, Μομώ Βλάχου, Αναστασία Δαλιάκα, Γιώργος Καύκας, Νίκος Μαραγκόπουλος, Παναγιώτης Παπαϊωάννου, Σίμος Πατιερίδης, Χάρης Πεχλιβανίδης, Μίλτος Σαμαράς, Θάνος Φερετζέλης.